

Стоянова І. Д. Языковые средства реализации коммуникативного манипулирования в дискурсе антиутопии

Статья посвящена проблеме анализа дискурса антиутопии, который базируется на методологии и стратегиях когнитивной лингвистики и антропоцентрическом подходе к анализу языковых явлений. В статье анализируются особенности языковой реализации коммуникативной стратегии манипулирования в английском, украинском и русском дискурсе антиутопии. Результаты анализа тактик исследуемого дискурса подтверждают его этноспецифический характер.

Ключевые слова: дискурс антиутопии, стратегия, тактика, манипулирование, сложноподчиненное предложение.

Stoyanova I. D. Verbal means of communicative manipulation strategy realization in discourse of anti-utopia

The article is dedicated to the problem of anti-utopia discourse which is based on the communicative linguistics methodology and strategies and anthropocentric approach to the language phenomenon analysis. The work highlights the specificity of the communicative manipulation strategy realization within the English, Ukrainian and Russian discourse of anti-utopia. The research of tactics proves the ethnocultural character of the investigated discourse.

Key words: discourse of anti-utopia, strategy, tactic, manipulation, compound sentence.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013

Рецензент – д. філол. н., проф. Теркулов В. І.

УДК 811.111'271'42:305

Г. С. Тихоновська

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСОБІВ МОДИФІКАЦІЇ
У МОВЛЕННЄВИХ АКТАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
(на матеріалі художнього дискурсу)**

Гендер як структурний компонент наукової моделі людини концептуалізується в різних культурах у зв'язку із особливостями їхнього розвитку. Якщо розглядати мовленнєву поведінку людей різних національностей у гендерному аспекті, то ми помітимо деякі спільні риси наряду із відмінностями. У контексті гендерного підходу до дослідження семантики мовних одиниць слід розмежувати поняття «біологічна стать», «граматичний рід», «гендер». Поняття *sexus* «біологічна стать» розглядається як компонент лексичного значення слова і відбиває «екзистенційні параметри індивіда» (термін А. В. Кириліної [1]). Гендер

виражає результати й особливості процесу соціалізації особистості в аспекті культурно зумовленої моделі мужності й жіночості. Отже, гендер є більш широким поняттям, ніж біологічна стать, і його опис стає можливим шляхом вивчення не тільки структур мови, пов'язаних із статтю, але і значно більшої кількості мовних явищ.

У 1970 – 1980 минулого століття феміністська лінгвістика боролася із гендерними забобонами, які протягом історії виникли у мові. Маємо на увазі багаття генералізованих висловлювань, паремій, афоризмів, пов'язаних із розумом, хитрістю, мовчазливістю, говірливістю чоловіків та жінок. Але феміністки тих років додали до цих стереотипів ще декілька, які пов'язані безпосередньо із мовленнєвою поведінкою: жінки балакають більше на особисті теми, чоловіки – на суспільні, жінки у розмові частіше запитують, дякують, вибачаються, чоловіки визначають тему дискусії, частіше перебивають жінок [2].

Були висунуті положення не тільки о чоловічих та жіночих перевагах у спілкуванні, але і о гендерлектах, жіночій та чоловічій мові. Показним є висновок американської дослідниці Р. Лакофф: «Стиль спілкування призводить до того, що у соціальному плані жінки позбавлені влади та їм доводиться підкорюватися». Подібні уявлення стали одним із основних причин боротьби феміністок за рівні права у мові [3].

Звичайно, зараз після декількох декад можна зауважити, що такі висновки були поспішними. Вони спиралися тільки на статеву приналежність мовця. Однак і до сьогодні деякі положення феміністської лінгвістики не втратили свого значення. Наприклад, теза Д. Таннена о доміантній поведінці чоловіків та кооперації жінок у інтеракції [4].

Говорячи про комунікативну діяльність не можемо не згадати теорію мовленнєвих актів, тому що діалоги, які зустрічаються у текстах художнього дискурсу саме і є мовленнєвими актами. Вивченням теорії мовленнєвих актів взагалі та гендерним чинником у комунікативній інтеракції зокрема займалися у своїх наукових трудах такі вчені, як Д. М. Городникова, О. Л. Каменська, А. В. Кириліна, Г. Ю. Крейдлін, О. О. Леонтьев, А. Піз, Д. Таннен, J. Coats, R. Lakoff, M. Renzetti.

Метою цієї статті є розгляд гендерних розбіжностей в аспекті правил організації комунікації та в аспекті вживання засобів модифікації мовленнєвого акту.

Завданням цієї роботи є 1) визначити основні теоретичні прагмалінгвістичні положення, пов'язані із організацією комунікації; 2) навести конкретні приклади із творів художньої літератури сучасного англійського автора Девіда Лоджа, які матимуть гендерні комунікативні розбіжності; 3) зробити висновок які засоби модифікації мовленнєвої поведінки будуть зустрічатися частіше у мовців жіночої статі, а які у чоловіків.

Об'єктом дослідження є речення та вирази, які мають засоби модифікації мовленнєвого акту та належать персонажам різної статі.

Предметом дослідження виступають гендерна та культурологічна зумовленість використання і репрезентації комунікативних компонентів.

Матеріалом дослідження було обрано роман сучасного автора Великої Британії Девіда Лоджа «The British Museum is falling down».

Нерідко авторами художньої прози застосовуються засоби модифікації мовленнєвого акту в репліках персонажів. Це дозволяє підсилити або послабити ефект висловлювання в залежності від мети мовленнєвого акту. Комунікативна поведінка персонажів характеризується наявністю еліпсису, незакінчених висловлювань, синтаксичної транспозиції та риторичних запитань [5]. Використання вищеперерахованих мовленнєвих засобів модифікації мовленнєвого акту у висловлюваннях персонажів має певні гендерні особливості, які будуть розглянуті у цій роботі.

Еліптичні конструкції є характерними для усного розмовного мовлення. Вони роблять мовлення компактним, тому що дозволяють пропускати деякі члени речення. Це наближає діалог, описаний у художньому творі до реального життя. Проаналізувавши приклади, можна зробити висновок, що у міжгендерній комунікації чоловіки застосовують цей прийом частіше ніж жінки:

*I don't know. I think I must have pulled a muscle. **What?*** (Lodge D., The British museum is falling down, p. 11) [6].

*A good point. Six inches, would you say? **Nine*** (p. 42).

*How do you feel? **Better*** (p. 43).

Це свідчить про те, що персонажі-чоловіки частіше не дотримуються літературних норм, іноді недбало ставляться до мовлення та прагнуть зекономити зусилля вимови [5]. Але слід також зауважити, що і жінки-персонажі іноді використовують подібні конструкції:

*Where are those damp ones? **In the kitchen*** (p. 18).

Що стосується незакінчених висловлювань, то дослідження свідчить про те, що частіше їх використовують у своєму спілкуванні жінки. Такі висловлювання вживаються з різних причин. Іноді комунікант не хоче нав'язувати слухачеві свою думку, тому прагне не завершити висловлювання, а дати змогу іншій людині самій здогадатися про смисл:

I don't know what we'll do if you're pr – (p. 20).

Відомо, що жінки є більш емоційними, тому іноді при підвищеній чутливості просто неможливо завершити фразу, або незакінчені вирази також можуть свідчити про незнання мовця того, про що він вже почав говорити:

Oh, Mr Appleby... (Lodge D., The British museum is falling down, p. 24).

Well, all right – let's say develop, Adam went on. Newman's theory of doctrinal development... (p. 30).

I could give you a short term ticket... (p. 38).

You can wait if you like your name will be called.....(p. 38).

Але у мовленні персонажів-чоловіків також зустрічаються подібні висловлювання:

Mr Appleby, I don't have to explain to a man of your education the meaning of the Natural Law.... (p. 30).

Синтаксична транспозиція тобто прямий порядок слів у запитанні свідчать про те, що мовець здогадується про відповідь, або говорить із іронією чи сарказмом:

There you see? I said: you have looked at Edward's rash? (p. 14).

This is yours? Inquired Adam (p. 23).

You want to renew it? You mean you have the ticket already? (p. 37).

You want to abolish firm's cars? (p. 41).

Дослідження показало, що така риса характерна як для чоловіків так і для жінок під час міжгендерного спілкування.

Риторичні запитання є особливою фігурою, яка має у собі ствердження і запитання одночасно. Такі запитання використовуються частіше за все, щоб привернути увагу слухача. Дотримуючись матеріалів дослідження та теорії чоловічого домінування, можемо зробити висновок, що жінки частіше використовують подібні висловлювання:

What do you suggest I do then? (p. 38).

What would happen to us, darling? (p. 56).

Також у мовленні чоловіків та жінок помічаємо так звані перепитання. Це пов'язано із хезитацією чи небажанням слухача повірити у те чи інше висловлювання. Цей прийом знову наближає художній твір до реального діалогічного мовлення:

Daddies don't use pots. Why don't they? (p. 11).

Pas devant les enfants. Eh? (p. 20).

I'm fine. I'll ring back. Oh, I had a letter today. A letter? Who from? (p. 43).

Дуже часто в мовленні персонажів-жінок зустрічаємо паузи, особливо у міжгендерному спілкуванні. Це знову підтверджує теорію чоловічого домінування та свідчить про те, що такі фрази можна зустріти, коли жінки не впевнені у тому, що кажуть:

Adam you are not alright... (p. 43).

Yes, well If you want to use the phone.... (p. 44).

Чоловіки так само можуть використовувати висловлювання із паузами, але рідше:

Have you You haven't started your period yet? He asked wistfully. (p. 13).

Після проведеного дослідження можна зробити висновок, що для персонажів-чоловіків більш характерно вживання еліптичних конструкцій, а для жінок вживання риторичних запитань, пауз, незакінчених висловлювань, також чоловіки та жінки в однаковій мірі використовують синтаксичну транспозицію.

Підсумовуючи, можна сказати, що матеріал для дослідження не вичерпано, а тема буде актуальною до тих пір, доки комуніканти різної статі будуть брати участь у міжгендерному спілкуванні.

Список використаної літератури

1. Кирилина А. В. Гендерные исследования в отечественной лингвистике: проблемы, связанные с бурным развитием / А. В. Кирилина // Гендер как интрига познания: сб. статей / Московский гос. Лингвистический ун-т / А.В. Кирилина (сост.). – М. : Рудомино, 2000. – 191. – С. 5 – 13. **2. Горошко Е. И.** Языковое сознание: гендерная парадигма / Е. И. Горошко. – Харьков : ИЯ РАН - Издательский Дом “ИНЖЭК”, 2003. – 440 с. **3. Lakoff R.** You are what you say / R. Lakoff // From Ms Magazine, Copyright, 1974. [Electronic resource] – Mode of access : <http://www.scribube.com/limba/engleza/literature/ROBIN-LAKOFF-You-Are-What-You-2051081223.php> **4. Таннен Д.** Ты меня не понимаешь // Гендер и язык / Московский государственный лингвистический университет; Лаборатория гендерных исследований. – М. : Языки славянской культуры, 2005. **5. Борисенко Н. Д.** Гендерний аспект репрезентації персонажного мовлення в англійських драматичних творах кінця 20 століття : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. Наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. Д. Борисенко. – Житомир, 2003. – 231 с. **6. Lodge D.** The British museum is falling down / D. Lodge. – Penguin books, 1983. – 175 p.

Тихоновська Г. С. Гендерні особливості засобів модифікації у мовленнєвих актах англійської мови (на матеріалі художнього дискурсу)

У статті розглядаються міжгендерна комунікація та засоби модифікації мовленнєвих актів представлені у сучасному англійському художньому дискурсі. На початку статті представлені основні теоретичні засади щодо визначення поняття гендер та міжгендерна комунікація. Серед розглянутих засобів модифікації мовленнєвих актів досліджуються наступні: еліпсис, синтаксична перестановка або транспозиція, риторичні запитання та ін. Практична частина статті була побудована на аналізі прикладів, які були виявлені після дослідження сучасної англійської художньої літератури.

Ключові слова: мовленнєвий акт, модифікація, еліптичні конструкції, синтаксична транспозиція, риторичне запитання.

Тихоновская А. С. Гендерные особенности способов модификации в речевых актах английского языка (на материале художественного дискурса)

В статье рассматриваются межгендерная коммуникация и способы модификации речевых актов, представленные в современном английском художественном дискурсе. В начале статьи представлены

основные теоретические принципы относительно определения понятия гендер и межгендерная коммуникация. Среди рассмотренных способов модификации речевых актов исследуются следующие: эллипсис, синтаксическая перестановка или транспозиция, риторические вопросы и др. Практическая часть статьи построена на анализе примеров, которые были обнаружены после исследования современной английской художественной литературы.

Ключевые слова: речевой акт, модификация, эллиптические конструкции, синтаксическая транспозиция, риторический вопрос.

Tykhonovska G. S. Gender Peculiarities of Modification Means in Speech Acts of English Language (based on fiction literature)

In the article the intersex communication and the means of speech acts modification, which are represented in English fiction literature, are discussed. In the beginning of the article the main theoretical principles connected with the definition of gender and intergender communication are presented. Among the given ways of speech acts modification the following are submitted: ellipsis, syntactical rearrangement or transposition, rhetorical questions etc. The practical part of the article is based on the analysis of the examples that were found after the research conducted on the modern English literature of belles-lettres style.

Key words: speech act, modification, ellipsoid constructions, syntactical transposition, rhetorical question.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2013 р.

Прийнято до друку 28.02.2013 р.

Рецензент – к. філол. н., доц. Унукович В. В.

УДК 811.111'373.7

Т. В. Тоненчук

ОСОБЛИВОСТІ МЕТАФОРИЗАЦІЇ ІМЕННИКІВ-СОМАТИЗМІВ У СКЛАДІ АНГЛОМОВНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

На сучасному етапі розвитку лінгвістичної науки відбувається кардинальне переосмислення і переорієнтація досліджень на когнітивний напрямок її парадигми. Сьогодні когнітивісти приділяють особливу увагу вивченню метафори, вважаючи, що вона займає в когнітивній моделі мови центральне місце, оскільки саме метафора є знаряддям формування нових ментальних категорій, утворення нових концептуальних систем, формування нового знання.

Філософські основи антропоцентричного підходу до вивчення метафори, який почав активно розвиватися в 90-і роки минулого